

სპარსული ნასესობიანი შუშანა ფუტკარაძის
„ჩვენებურების ქართული“ ლექსიკონის მიხედვით

PERSIAN BORROWINGS ACCORDING
TO SHUSHANA PUTKARADZE'S
„GEORGIAN DICTIONARY OF CHVENEUREBI“

ნომადი ბართაია

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Nomadi Bartaia

Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi

ABSTRACT

Georgian-Sparrow linguistic relations originate from the depths of centuries. In Georgian we have both old and middle and modern Persian borrowings. A great deal of research has been conducted by Georgian linguists to identify them. The materials recorded by Shushana Putkaradze provide very interesting material for linguists in this regard.

Shushana Putkaradze did a great job, on the instructions of Arnold Chikobava Institute of Linguistics, to record the speech patterns of Georgians, or Muhajirs, who were deported in the Republic of Turkey in 1828-29 and 1877-78.

Niko Mari first became interested in the Georgian language of the Muhajirs in 1904, and almost a century later Shushana Putkaradze, with the mentioned two volumes, made a very interesting gift to Kartvelology.

Our attention is drawn to the rather large dictionary attached to the first volume, which is full of Eastern, namely Turkish, Arabic, Persian, and Arabic-Persian vocabularies, all of which, except Turkish, have origins, but there are also Persian lexical items which have no origin. , these are:

Amkhanaki, Ateshi, Akhori, Dezgahi, Badia, Bacha, Bituri, Gaatemizebs, Dasturi, Duukorda, Taji, Tokhumi, Emsali, Legleg, Leblio, Lukhudi, Mohiri, Koshki, Kochi, Khamuri, Karfuzi, Khendirku, Khendirki Jakhandari, Chunk, Hawuji.

Some of the separate lexical items in the dictionary (Amkhanaki Karfuzi, Dasturi ...) have not been left out of the attention of Georgian Iranians, but some will first come to the attention of interested parties (Datamiz, Dukorda, Jakhandari ...), or - different phonetic Is presented in the form (Mohiri, Lukhud, Desgah ...).

Persian borrowings are established in Chvneburebi Georgian with some phonetic and semantic changes. Part of it is entered in Georgian through Persian, and part through Turkish. Some of them have even acquired a new semantic load. Persian polysemy is mostly mono semantic.

საკვანძო სიტყვები: მუჰაჯირები, შუშანა ფუტკარადე, სიტყვების სესხება, სპარსული სიტყვები.

Keywords: Muhajirs, Shushana, Putkaradze, word borrowing, Persian words.

დიდი საქმე გააკეთა შუშანა ფუტკარადემ, რომელმაც, არნოდ ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დავალებით, ჩაიწერა თურქეთის რესპუბლიკის ტერიტორიაზე 1828-29 და 1877-78 წლებში გადასახლებული ქართველების, ანუ მუჰაჯირების, მეტყველების ნიმუშები, რომლებიც „ჩვენებურების ქართულის“ სახელწოდებით, გამოაქვეყნა ორ ტომად 1993 (ფუტკარადე 1993) და 2016 წლებში (ფუტკარადე 2016).

„ჩვენებურების ქართული,“ ენათმეცნიერული თვალსაზრისით მრავალმხრივ არის საინტერესო, რაც მომავალში სათანადო კვლევას მოითხოვს.

მუჰაჯირების ქართულით პირველად ნიკო მარი დაინტერესდა 1904 წელს, თითქმის საუკუნის მერე კი შუშანა ფუტკარადემ, ხსენებული ორი ტომით, მეტად საინტერესო საჩუქარი გაუკეთა ქართველოლოგიას. პირველ ტომს დართული აქვს საკმაოდ დიდი მოცულობის ლექსიკონი, რომელიც სასვეა აღმოსავლური, კერძოდ, თურქული, არაბული, სპარსული და არაბულ-სპარსული ლექსიკით.

მათ ყველას, თურქულის გარდა, აქვს მითითებული წარმომავლობა, მაგრამ არის ისეთი სპარსული ლექსიკური ერთეულებიც, რომლებსაც არა აქვს მითითებული მომდინარეობა.

ჩვენი ყურადღება სწორედ ასეთმა ნასესხობებმა მიიპყრო, ესენია:

ამხანაკი, ათეში, ახორი, დეზგაჰი, ბადია, ბაჩა, ბითური, გაათემიზებს, დასტური, დუუქორდა, თაჯი, თოხუმი, ემსალი, ლეგლეგი, ლებიო, ლუხუდი, მოჰირი, კოშკი, ქოხი, ხამური, ყარფუზი, ხენდეკი, ჩაფრასტი, ჩუვალი, ჩირადი, ჯახანდარი, ჩუნქი, ჰავუჯი, რომლებზედაც მსჯელობა გვექნება ანბანის რიგის მოხედვით.

ამხანაკი

ამხანაკ-ი მეორე ცოლი. „წინწინ ჩეთინი ადეთი იყო, კაცი ქალსა ამხანაკ მუუყუანდა, ალლაჰაშუქურ, გადავარდა ამფრობა“ (ინ.), „ამხანაკებმა ვერ გეიტანეს მეგემ ერთმანები და დედემ გაარიგა ქალები, ერთი ყანითავში დააყდუმლა, ერთი - ყანი ბოლოში“ (თ. ქ.) (ფუტკარადე 1993).

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ამხანაკი განმარტებულია ასე: 1. ვინმესთან საქმიანობით (მუშაობით, სწავლით...) დაკავშირებული ადამიანი, ტოლი, სწორი. სკოლის ან ზავშვობის ამხანაკი, კარგი ამხანაკი. 2. რევოლუციურ-პარტიული კოლექტივის მუშათა წრის წევრი. 3. ადამიანი,

როგორც საბჭოთა საზოგადოების წევრი (იხმარება, ჩვეულებრივ, ასეთი ადამიანის სახელის გვარის, წოდებულების, თანამდებობის წინ). გამარჯობათ ამხანაგებო! გთხოვთ, ამხანაგო თავმჯდომარე! - ამხანაგო დეპუტატებო! (ქეგლ).

ამხანაკ-ი მოდის საშუალო სპარსული სიტყვიდან **همخاناک** [hamxānāk], რომლის ახალ სპარსული ენის ფორმაა **همخانه** [hamxāne], შემდეგი მნიშვნელობებით: თანამოსახლე; ცოლი, ქმარი. **هم** [ham] - თანა, **خانه** [xāne] - სახლი (მოინი 1382).

უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე ქართულში არა, მაგრამ მეგრულში შემონახულია ამხანაგ-ის სპარსული მნიშვნელობა - მეუღლე (ქაჯაია 2001), რაც მიუთითებს ქართულში საშუალო სპარსულიდან, ანუ X საუკუნემდე, მის შემოსვლაზე.

ამხანაკის სემანტიკური დატვირთვა „ცოლი“ ჩვენებურების ქართულში დაკონკრეტებულად და „მეორე ცოლის“ მნიშვნელობა მიუღია.

ათეში

ათეში-ი (ates) ცეცხლი, სიცხე, მაღალი ტემპერატურა. „ამ ქალსა რასძალა ათეში აქ, ბრონიტიანია“ (თ. ქ.) (ფუტკარაძე 1993).

ათეში-ი სპარსული ნასესხობაა - **آتش** [ātes] - 1. ცეცხლი. 2. გაღვივებული ქვანახშირი. 3. ცეცხლი (სროლა). ამ სიტყვასთან დაკავშირებულია არაერთი იდიომური ფრაზა (Рубинчик 1382).

მისი ირანული ფორმებია: ახალი სპარსული - **آتش** [ātas], საშუალო სპარსული - ātaxs, ავესტური - ātars. მომდინარეა იგი ინდოევროპული ძირიდან *āter (მოჰამად ჰასან დუსთ 1395).

ახორ-ი

ახორ-ი (ahor) ბოსელი. „ახალ წელიწადზე დედეი ახორიდან ამეიყუანდა პაწა კაკუნას და მუარუნიებდა სახლსა“ (თ. ქ.) (ფუტკარაძე 1993).

სპარსულ ენაში არის სიტყვა **آخور** [āxor], რომლის მნიშვნელობაა: - ბაგა, საკვებური, საპირე; გობი, გეჯა (Рубинчик 1983).

მეგრულში არის სიტყვა **ოხორე** შემდეგი მნიშვნელობით: საცხოვრისი, დასახლება, სახლ-კარი, სასახლე, სამოსახლე (ქობალია 2010).

შეიძლება, მეგრული **ოხორე**, სპარსული **آخور** [āxor] - ეს სემანტიკურად გადააზრებული სიტყვა იყოს. შესაძლოა, ორივე საერთო ძირიდან მოდიოდეს.

დეზგაჰი

დეზგაჰი (tezgah) მოწყობილობა, დანადგარი. „ეს დეზგაჰია, ხუანჯრებ ქსოვენ ზედან“ (ინ.); „ბეაზ დოდოს დეზგაჰი აქ“ (იმ.) „ნენეჰაც ქონდა დეზგაჰი“ (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

სალიტერატურო ქართულში ეს სიტყვა დამკვიდრებულია შემდეგი

ფორმით დაზგა. ქეგლ-ის მიხედვით მისი მნიშვნელობებია: 1. მანქანა ქსოვილისა და ზოგი რისამე დასამზადებლად. სართავი დ. 2. მაგიდა სადურგლო სამუშაოებისათვის. 1. სხვადასხვა დარგის ხელოსნის სამუშაო მაგიდა... (ქეგლ).

დეზგაჰი მომდინარეობს რთული სპარსული სიტყვიდან **داستگاه** [dastgāh], შემდეგი მნიშვნელობებით: 1. დაზგა, ხელსაწყო, დანადგარი, მანქანა; 2. (ფიზიოლოგ.) აპარატი, სისტემა; 3. (მუსიკ.) სრული აკორდი... (რუბინჩიკი 1983). იგი შედგება ორი კომპონენტისგან **داست** [dast] - ხელი და **گاه** [gāh] - ადგილი.

ეს სიტყვა თურქულის გზით ჩანს შემოსული ჩვენებურების ქართულში.

ბადია

ბადია (badia) ჭურჭელი (ჯამი). „ბადიები ზაათინ შეშისაგ იყო“ (იმ.) შდრ. საბა (ბადია არს ჯამი ყოველთა უდიდესი) (ფუტკარაძე 1993).

ქეგლ-ის მიხედვითაც ბადია არის ქუსლიანი დიდი ჯამი. ვერცხლის ბადია (ქეგლ).

ბადია მომდინარეობს ანალოგიური მნიშვნელობის მქონე სპარსული სიტყვიდან **بادیه** [bādie] – 1. სპილენძის ან თიხის დიდი ჯამი. 2. ღვინის ფიალა (Рубинчик 1983).

ბაჩა-ი

ბაჩა-ი დაბალი ტანისა. „ერთი ბაჩაი ბაღვი ყოფილა, რაზე მოგაწოდა ასე?“ (ინ.).

ბაჩა-ი მომდინარეა ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სპარსული სიტყვიდან **بچه** [bace] (Рубинчик 1983).

ქართულში არსებული ლექსიკური ერთეული ბიჭიც ბაჩას ფონეტიკურად სახეცვლილი ფორმა ჩანს.

ბითურ-ი

ბითურ-ი (bitur) უსირცხვილო, უნამუსო. „ბითური კაცია, სელამი არ მიიციმება“ (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

ეს სიტყვა შესულია ქართულ ჟარგონში, სადაც ის განმარტებულია ასე: ბითურობა სისულელე, უაზრობა, სიბრიყვე („ბითურობაა თავიდან ბოლომდე, რაც შენ მოყევი“ ნოდარ დუმბაძე (ბრეგაძე 2005).

სპარსულ ენაში არის სიტყვა **تور** [tur] იგივე - **تیره** [tire] შემდეგი მნიშვნელობებით: გვარი; ტომი; ოჯახობა (Рубинчик 1986).

მსგავსი შინაარსითა და ფორმით მეგრულში არის სიტყვა თური (რჯული, ჯური, მოდგმა (მოიცავს 5-6 თაობას, გვარი, მოგვარე, სახლეული; ლატანი ვაზის ჩამოსაკიდებლად) (ქობალია 2010), რაც ამ სიტყვის ქართულში სპარსულიდან ნასესხობაზე, ან სულაც საერთო ძირის ქონაზე მიუთითებს.

გათემიზებს

გათემიზებს (თემიზ - სუფთა, ფაქიზი) გაასუფთავებს, გაწმენდს. „ჯერ რამე არ გაგვითამიზებია საბაირამოთ“ (ხ. ფ. „გენჯები ავლენ სოფლის სახლში და გაათემიზებენ იქაურობას“ (თ. ქ.) გაათემიზებული: „გათამიზებული ოდიები დამახდინა“ (თ. ქ.) (ფუტკარაძე 1993).

თემიზ მომდინარეა სპარსული სიტყვიდან تميز [tamiz] - სუფთა; მოვლილი (Рубинчик 1983).

აქვე აღვნიშნავთ, რომ მას მოსდევს სპარსული წარმოშობის ზმნა გაათაზევებს, რომელზედაც მითითებულია სპარსული წარმომავლობა, რომელიც მოდის სპარსული სიტყვიდან تازہ [tāze] – ნედლი, ახალი (რუბინჩიკი 1983).

დასტური

დასტური // დასტურ და ნამდვილად, მართლაც. „ბათომი და ჩუენც დასტურ გამავქეცით“ (ბ.) „ვაიმე, ნენეც, დასტურ ჩუენებური პიტნა!“ (ხ.ფ.); „შენ დასტურდა ჯიღები იცი“ (ხ.ფ.). „მეაც დასტურ გებნევი, ძლათ მინდა შენი ციცაი!“ (ხ.ფ.). დამოწმებულია საბა (დასტურად - განმართლებით) (ფუტკარაძე 19) (ფუტკარაძე 1993).

ქეგლ-ი ასე განმარტავს დასტურს (პირველი მნიშვნელობა): თანხმობა, დათანხმება. დ. მიიღო - დ. მისცა. დასტურს აძლევს (დასცემს, მისცემს) - ნებას დართავს, დაეთანხმება (ქეგლ).

(მეორე მნიშვნელობა): (ძვ.) ფშავ-ხევსურეთში - ხატის მსახური, რომელსაც ლუდის ხარშვა ევალებოდა სალოცავში იგი დეკანოზს ეხმარებოდა აგრეთვე საკლავების დაკვლასა და ხორცის განაწილებაში (ქეგლ).

დასტური იდენტური ფორმით دستور [dastur] არის ახალსპარსულში, სადაც მისი მნიშვნელობებია: I. 1. ინსტრუქცია; 2. წესი; 3. თანხმობა II. 1. მინისტრი, ვეზირი, მრჩეველი; 2. მთავარი ქურუმი ზოროასტრულ რელიგიაში (Рубинчик 1983).

დასტურის საშუალო სპარსული ფორმა dastawar (dastwar), ძველი სპარსული -dasta-bara (ჰასანდუსთი 1395).

დასტური, როგორც რელიგიური ტერმინი, შემონახულია ფშავ-ხევსურეთში.

დუუქორდა

დუუქორდა (kor - ბრმა) დაუბრმავდა. „ამდენ ტირილში დუუქორდა თუალები“ (ინ.) „წყევლამ უწია და თუალები დუუქორდა“ (ტ.) (ფუტკარაძე 1993).

სპარსულ ენაში არის ლექსემა کور [kur] - ბრმა (Рубинчик 1983), რომელიც შესული ჩანს თურქულ ენაში, საიდანც ნაწარმოებია ზმნური ფორმა დუუქორდა.

თახუმი

თახუმი (takim) 1. ჯგუფი, გვარი, კოლექტივი, ჯიში, სახე. 2. მოწყობილობა, სერვიზი, ნაკრები, კომპლექტი, გარნიტური „დუნდა თახუმი მოვექსუევი მასისა, მუთვადისა, ლოგინისა“ (თ. ქ.) „ჩაი თახუმის ჰევესი მაქ“. (ინ.); „ჰაფიზ ნური იყო ჰაჯი თახუმიდან“ (თ.ქ.); „ჩუენი პრატი მათ თახუმებმა ითხვეს“ (თ.ქ.) (ფუტკარაძე 1993).

ეს სიტყვა ქართულ ლექსიკონებში არა გვაქვს.

თახუმი სპარსულიდან მომდინარე შემდეგი ლექსიკური ერთეულია **تخم** - [toxm], რომლის მნიშვნელობებია: ყველაფრის ძირი; კვერცხი; თესლი; შთამომავლობა... (მოინი 1382).

თაჯი

თაჯი (tac) 1. გვირგვინი; 2. ქოჩორი. „დედოფალსა ლამაზი თაჯი ქონდა თაჯზე“ (სტ.) (ფუტკარაძე 1993).

თაჯ-ი მოდის ანალოგიური ფორმისა და სემანტიკური დატვირთვის მქონე სპარსული სიტყვიდან **تاج** [tāj] (Рубинчик 1983).

ემსალი

ემსალი (არ. emsal) ერთნაირი, თანატოლი, მსგავსი ადამიანები, მეგობრები, სწორი, ტოლი. „ჩემი ემსალია იუნუსაი“ (იმ.); „მუსტაფაი ჩემი ემსალი იყო (თ.ქ.); „ერთი ემსალი ვართ“ (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

არაბულ ენაში არის სიტყვა **مئل** [mesl], რომლის მრავლობითის ფორმაა - **امثال** [amsal] - მსგავსები (Баранов 1957).

სპარსულში არის შედგენილი სიტყვა **همسال** [hamsāl] - თანაწლოვანი (რუბინჩიკი). **هم** [haml - თანა, **سال** [sāl] წელი.

ვფიქრობთ, რომ არა არაბულ, არამედ სპარსულ ლექსიკურ ერთეულთან გვაქვს საქმე.

ლეგლეგი

ლეგლეგი (leylek) თეთრი ყარყატი. „ლეგლეგს ერთი გუელი დუუკავია“ (სტ.) (ფუტკარაძე 1993).

ანალოგიური მნიშვნელობითა და მცირე ფონეტიკური სხვაობით სპარსულში არის სიტყვა **لکلاک** [laklāk] (Рубинчик 1983).

ლებიო

ლებიო ლობიო. „ჩუენსა დაჰთესვენ ლებიო“ (ტ.) (ფუტკარაძე 1993).

ქეგლ-ი ლობიოს ასე განმარტავს: [Phaseolus vulgaris] ერთწლოვანი კულტურული მცენარე პარკოსანთა ოჯახისა; იკეთებს მრავალთესლიან პარკს... (ქეგლ).

ლობიო, ანალოგიური შინაარსის მქონე სპარსული ნასესხობაა, რომელიც სპარსულად იწერება და გამოითქმის ასე: **لوبيا** [lobiā] (Рубинчик 1983).

ლუხუდი

ლუხუდი-ი ბარდა, ოქროცერცვა. „ჩავყრით ოფიეფში ლუხუდი და ამუა“ (ინ.) (ფუტკარადე 1993).

ლუხუდი იგივეა, რაც მუხუდო, რომელსაც ქეგლ-ი განმარტავს ასე: ([cicer arietinum] ერთწლოვანი პარკოსანი მცენარე, იკეთებს მრავალმარცვლიან გაბერილ პარკებს... (ქეგლ).

მუხუდო მომდინარეა ანალოგიური სემანტკური დატვირთვის მქონე სპარსული სიტყვიდან **نخود** [noход/naxod] (Рубинчик 1382).

მოჰორი

მოჰორი (muhur) ბეჭედი, შტემპელი. „აქ კლდეზე სამი მოჰორია“ (იმ.); „შუიდი სოფელში მოჰორები მოკრიფა“ (თ. ქ.) (ფუტკარადე 1993).

სპარსულ ენაში არის სიტყვა **مهر** [mohr], რომელიც ნიშნავს ბეჭედს (რუბინჩიკი 1983), საიდანაც მიღებული ჩანს მოჰორი.

ქოშქ-ი

ქოშქ-ი (kosk) კოშკი. „ისენი ერთათ იყუნენ დია, ორი ქოშქი მეზობელი გახდა“ (სტ.) (ფუტკარადე 1993).

ქოშქი მომდინარეა სპარსული სიტყვიდან **کوشک** [kusk] 1. ვილა, აგარაკი; ქალაქგარეთ სასახლე; 2. სასახლე ბაღით (Рубинчик 1983).

ეს სიტყვა თურქულის გზით შევიდა რუსულ ენაში, საიდანაც დაგვიბრუნდა შემდეგი სახით: კოსკ-ი.

ქობ-ი

ქობ-ი სახელდახელოდ აგებული საზაფხულო სადგომი, სახლი. „თის სახლ ქობი ქვია“ (იმ.); „ქობიც დეიდათ თაზე (იმ.); „ქობებ ვეტყვიოთ თის სადგომებსა“ (ინ.). შდრ. საბა (ქობი არს თივითა, გინა ბელტითა აღშენებული მცირე რამე) (ფუტკარადე 1993).

ქეგლ-ის მიხედვით, ქობ-ის მნიშვნელობაა: წნელის, ალიზისა და მისთ. უბრალო ნაგებობა ჩალით ან ისლით დახურული (ჩვეულებრივ საცხოვრებელად). დარიბული სახლი (ქეგლ).

ქობი მოდის შემდეგი სპარსული სიტყვიდან - **کاخ** [kax], სადაც მისი მნიშვნელობებია: 1. სასახლე; მდიდრული ნაგებობა; განცალკავებული საცხოვრებელი. 2. ციხე-სიმაგრე (Рубинчик 1983).

ეტყობა, ქობმა ქართულში ეტიმონის საწინააღმდეგო მნიშვნელობა მიიღო.

მსგავსი მაგალითები გვაქვს ქართულ-სპარსულ ენობრივ ურთიერთობებში, მაგალითად: სპარსული **دردمند** [dardmand] - დარდიანი... ქართულში ნიშნავს უდარდელს (**درد** [dard] - დარდი, ტკივილი, **مند** [mand] ზედსართავის მაწარმოებელი სუფიქსი) (ზართაია 2011).

ხამური

ხამურ-ი (hamur) ცომი. „ქალები ხამურ გააღებენ“ (ინ.); „ერთი ხამური ერთი იუხის ცომია“ (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

ხამურ-ი მოდის ანალოგიური სემანტიკური დატვირთვის მქონე სპარსული ლექსემიდან - **خامير** [xamir] (რუბინჩიკი 1983).

ყარფუზი

ყარფუზი (karfuz) საზამთრო. „სწორი ყარფუზი მომეც!“ (იმ.) (ფუტკარაძე 1993).

ახალ სპასულ ენაში არის ლექსიკური ერთეული // **خربزه خبز** [xarboz // xarboze], რომელიც ნიშნავს ნესვს და არა საზამთროს. მისი საშუალო სპარსული ფორმაა - xarbuzak (ნესვი) (ფარევაში 1386).

ეს სიტყვა მეგრულში სწორედ საშუალო სპარსული ფორმით - ხაბურზაკ (<-xarbozak) - არის შემონახული. მეგრულში მისი მნიშვნელობაა საზამთრო და არა ნესვი (ქობალია 2010).

ამგვარად, **خربزه خبز** // [xarboz // xarboze], რომლის მნიშვნელობაა სპარსულში ნესვი, ჩვენებურების ქართულსა (ახ. სპ. karfuz) და მეგრულში (საშ. სპ. xaburzak <-xabozak) ნიშნავს საზამთროს.

სპარსულში საზამთროს სახელწოდებაა **هندوانه** [hendevane].

თურქულში ნესვის სახელწოდება - kavun.

ამ სიტყვის ფონეტიკური ფორმები მიუთითებს, რომ მეგრულში არსებული ხაბურზაკი წარმოადგენს საშუალო სპარსულ, ანუ მეათე საუკუნემდე ნასესხობას, ხოლო ყარფუზი, იგივე ხარბოზე - ახალ სპარსულს, ანუ შემდგომი ხანისას.

ხარბოზე რუსულშიც არის შესული, შემდეგი ფონეტიკური სახით - арбуз ოღონდ არა ნესვის, არამედ საზამთროს მნიშვნელობით.

ხენდეკი

ხენდეკი (hendek) ორმო, თხრილი, სანგარი. „იგზე ერთი ხენდეკი ყოფილა, იქში ჩამშპარა“ (ინ.). საბა (ხანდაკი - სხვათა ენაა, ქართულად თხრილი ჰქვიან) (ფუტკარაძე 1993).

სპარსულ ენაში არის ზმნა **کندن** [kandan] შემდეგი მნიშვნელობებით: 1) თხრა, ამოთხრა; 2) აპრობა (ტყავის); 3) გადატ. ამოჩხრეკა; 4) გახდა (ფეხსაცმლის...); 5) ამოჭრა, ამოკვეთა (ქვაზე, ხეზე, მეტალზე); გრავირება (რუბინჩიკი 1983).

کند [kandan]-ის ნამყო დროის ფუძეა **کند** [kand], რომლიდანაც [ak] სუფიქსის დართვით მიღებულია სახელი ქანდაკ (->ქანდაკება).

ჩაფრასტი-ი

ჩაფრასტი 1. დაბალი ხარისხის ვერცხლის ძველებური ყელსაბამი; 2. იაფფასიანი, უბრალო, უმნიშვნელო რამ; 3. მოუხერხებელი, უგერგილო, საქმის უცოდინარი ადამიანის ეპითეტი. „ნენესი ნაქონი ჩაფრასტი მუზეში“

მივეცი (სტ.). „ძალიან ჩაფრასტი ინსანია, საცოდავი“ (სტ.). „ჩაფრასტი ბათარიები გამოდგა, არ ისაქმა (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

„ჩაფრასტი 1. თვალ-მარგალიტი ან ოქრომკედით ნაკერი. ქათიბის მოსართავად ხმარობდნენ ქართულ კაბაზედ. 2. ქამრის ყულფი. 3. დედალ-მამალი დუგმები, ღილ-კილო. ჩაფრასტსსხვა არა არის რა, გარდა მკერდზე ჩამწკრივებული ღილებისა. 4. ხერხის კბილების გადასაწევ-გადმოსაწევი იარაღი (გრიშაშვილი 1997).

ჩაფრასტი სპარსული ნასესხობაა - چيراست [cafrast] - ჯვრის ფორმის გადახვევა; ყაწიმი 2. ჯვარედინად (Рубинчик 1983).

ჩაფრასტს ჩვენებურების ქართულში ახალი სემანტიკური დატვირთვა შეუძენია - მოუხერხებელი, უგერგილო.

თურქულ ენაში არის ჩაფრასტთან ფონეტიკურად ახლოს მყოფი სიტყვა Caprasik, რომელიც ნიშნავს - დაბნეულს. ხომ არა აქვს მას რაიმე კავშირი ჩაფრასტის „ჩვენებურების ქართულში“ შეძენილ სემანტიკურ დატვირთვასთან?

ჩუვალი

ჩუვალი (cuval) ტომარა. „დიდი ჩუვალი ქერი მაქ მიდგმული, ცხენითვინ ვინახავ“ (თ. ქ.) (ფუტკარაძე 1993).

ჩუვალი მოდის სპარსული სიტყვიდან جوال // جوال [jval // coval] მნიშვნელობით - ტომარა (Рубинчик 1983).

სალიტერატურო ქართულში ჩუვალი დამკვიდრებულია ფორმით - ჯვალო- უხეში ქსოვილი, რომელსაც თხის ბეწვი ურევია. ჯვალოს ტომარა (ქეგლ).

ჩირაღ-ი

ჩირაღ-ი (cirak) სანთელი, შუქი, სინათლე. „მალარაში ჩირაღი გაჩინდა“ (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

ჩერაღი [სპ.] ოგივეა, რაც კვარი (ქეგლ).

ჯახანდარი

ჯახანდარი სამკურნალო ბალახი (ჯაღანდარი). „ჯახანდარი ლელიპირებში იცის, წამალია მოტეხილის. დაჟეჟილის, ცხელ-ცხელინა შამეიყარო“ (იმ.) (ფუტკარაძე 1993).

ამ სიტყვას, როგორც ირანულიდან მომდინარეს, ჭარხლის მნიშვნელობით იცნობს დავით ბაგრატიონის „იადიგარ დაუდის“ ლექსიკონი (ბაგრატიონი 1985).

სპარსულად ჯახანდარ იწერება და გახმოვანდება ასე: جغندر [cogondor// cogondar] (Рубинчик 1983).

ჰავუჯი

ჰავუჯი (havuc) სტაფილო. „ბოსტანში მაქ ჰავუჯი“ (ჰ.) (ფუტკარაძე 1993).

ამ სიტყვას ქართული ლექსიკონები არ იცნობს, იგი მომდინარეა ამავე სემანტიკური დატვირთვის მქონე სპარსული ლექსემიდან - **هویل** [havi] (Рубинчик 1983).

ჩუნქი

ჩუნქი (cunki) იმიტომ, რომ; რადგან ისე როგორც; საქმე იმაშია, რომ... „დეიჯერონა, ჩუნქი იმას ინსნები აკეთებენ“ (ინ.); „ქირდათ არნა ეილო, ჩუნქი ვეეფერ ვერ გეტყვის“ (ინ.) (ფუტკარაძე 1993).

ჩუნქი იგივეა, რაც სპარსული გრამატიკული კავშირი **چونکه** [cunke] - როგორც. (**چون** [cun] - როგორც + **که** [ke] - რომ).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას:

სპარსული ნასესხობანი ჩვენებურების ქართულში დამკვიდრებულია გარკვეული ფონეტიკური და სემანტიკური ცვლილებებით.

ნაწილი ქართულში შემოსულია სპარსულიდან (ამხანაგი, ბითური, ბადია, დასტური, კოშკი, ქობი...), ნაწილი - თურქულის გზით (ლეგლეგი, ხამური, ხენდეკი...).

სპარსული პოლისემანტები ძირითადად მონოსემანტებად არის შემოსული.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ბართაია 2011: ბართაია ნ., ქართულში შემოსული სპარსული ლექსიკა
ი. გრიშაშვილის „ქალაქური ლექსიკონის“ მიხედვით. თბილისი, 2011.
- ბრეგვაძე 2005: ბრეგვაძე ლ., ქართული ჟარგონის ლექსიკონი. თბილისი,
2005.
- გრიშაშვილი 1997: გრიშაშვილი, ი., ქალაქური ლექსიკონი. თბილისი, 1997.
- მოინი 1382: محمد معین، فرهنگ فارسی، تهران، 1382.
- ფარევაში 1386: فرهنگ زبان پهلوی، تالیف دکتر بهرام فروشی، تهران، 1386.
- ფუტკარაძე 1993: ფუტკარაძე შ., ჩვენებურების ქართული, წიგნი I. ბათუმი,
1993.
- ფუტკარაძე 2016: ფუტკარაძე შ., ჩვენებურების ქართული, წიგნი II.
ისტორიული ტაო-კლარჯეთის და მუჰაჯირი ქართველების მეტყველების
ლინგვისტური ანალიზი. ბათუმი, 2016.
- ქაჯაია 2001-2002: ქაჯაია ო., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი. თბილისი,
2001-2002.
- ქეგლ 1986: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი, 1986.
- ჰასანდუსთი 1395: هر هنگ ریشه شناختی زبان فارسی، محمد حسن دوست، تهران، 1395.
- Баранов 1957: Баранов Х., Арабско-русский словарь, Москва, 1957.
- Рубинчик 1983: Персидско-русский словарь, под редакцией Ю. Рубинчика.
Москва, 1983;
- Турецко-русский словарь 1977: Турецко-русский словарь. Москва, 1977.